

määrin muuttuvatkin. Kotuksen ydinteh-
tävien voimavarat on turvattava ja samalla
on varmistettava edellä mainittujen kiel-
ten tutkimuksen jatkuminen ja vahvistu-
minen. Kirjoituksen aiheena ollut suomen
kielen toimintaohjelma osoittaa, että Ko-
tuksessa on vahva asiantuntemus ja puhtia
vastata toimintaympäristön muutoksiin.

SAKARI KARJALAINEN
etunimi.sukunimi@minedu.fi
Kirjoittaja on ylijohtaja koulutus- ja
tiedepoliitikan osastossa
opetus- ja kulttuuriministeriössä

Lähteet

SKT = HAKULINEN, AULI – KALLIOKOS-
KI, JYRKI – KANKAANPÄÄ, SALLI
– KANNER, ANTTI – KOSKENNIEMI,
KIMMO – LAITINEN, LEA – MAA-
MIES, SARI – NUOLIJÄRVI, PIRKKO
2009: *Suomen kielen tulevaisuus.*
Kielipoliittinen toimintaohjelma. Helsin-
ki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
<http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk7>.

Suomen kielen toimintaohjelma ja kansainvälistyvän työelämän tarpeet

Kielipoliittinen ohjelma suomen kielen
tulevaisuudesta (SKT) julkaistiin vuosi
sitten. Ohjelmaa kommentoitiin sen il-
mestyttyä jonkin verran, mutta sen olisi
toivonut virittävän enemmänkin keskus-
telua suomen kielen tilasta ja siihen kyt-
keytyvistä yhteiskunnan muutoksista.
Keskustelu jatkuu nyt lähinnä asiantun-
tijapiireissä. Toivottavasti keskustelu suo-
men kielen ja muiden maassamme käy-
tettävien kielten asemasta viriää uudel-
leen ja saa laajempia ulottuvuuksia vii-
meistään tulevissa hallitusohjelma-
votteluissa.

Onko suomen kieli uhattuna?

Kielipoliittisen ohjelman syntyyn on vai-
kuttanut kielentutkijoiden huoli suomen
kielen tulevaisuudesta. Huolestuneisuu-
den syytä on vaikea ymmärtää. Ohjelma-
tekstin alussa todetaan, että maailmassa

on melko vähän kieliä, joiden asema on
niin vankka kuin suomen kielen. Tämä
pitää paikkansa. Suomella on luja, lain-
säädännössä vahvistettu perusta, ja
suomi on mitä suurimmassa määrin elin-
voimainen, hyvinvoiva, kaikki elämän-
alueet kattava ja uutta luova kieli. Suo-
men kieli kiinnostaa myös Suomen ra-
jojen ulkopuolella, ja Suomeen hakeutuu
yhä enemmän myös kieli- ja kulttuuritu-
risteja. Siksi kielentutkijoiden huoli suo-
men kielen tilasta ja sen ”käyttöalan ka-
ventumisesta” tuntuu kummalliselta.

Ohjelman laatijat pyrkivät osoitta-
maan, että suomen kieli on uhattuna eikä
sen nykyinen asema säily ilman tietoista
huolenpitoa. Huolenpitoa he koettavat
konkretisoida toimenpidesuosituksilla.
Osaan huomioista ja suosituksista voi yh-
tyä, osa ihmetyttää.

Eniten kysymyksiä herättävät ohjel-
massa ja sen jälkeisessä keskustelussa esi-

tetyt yksinkertaistukset ja protektionistiset näkemykset. Yhden kielen (englannin) käytön ja läsnäolon lisääntymisen katsotaan syövän toisen tai toisten kielten (suomi ja ruotsi) asemaa. Ohjelman taustalla näyttäisi vaikuttavan nuoren kirjakielen suojeluaikojen ksenofobia, vaikka ohjelmassa kauniisti puhutaankin kielten rinnakkainelosta ja monikulttuurisuudesta. Aiemmin metsästettiin svetisimejä, nyt tutkijoita harmittaa englannin väitetty ylivalta.

Suomen kieli ansaitsee kaikkien sitä käyttävien toimijoiden huomion. Vastakkainasettelu ja protektionismi verottavat kuitenkin ohjelman uskottavuutta ja vaikeuttavat perusviestien perillemenoaa. Koulumaailmaa, tiedeyhteisöä ja elinkeinoelämää havainnoidaan ulkopuolelta ja päivitellään globaalimaailman villiä menoaa. Menneeseen yhtenäiskulttuuriin ei kuitenkaan ole paluuta, ja kansainvälisyys ja monikulttuurisuus ovat nyt ja tulevaisuudessakin suomalaisten arkipäivää. Vasta sen jälkeen, kun tämä tunnustetaan, kansallista kielipolitiikkaa koskevassa keskustelussa voidaan päästä hedelmälliseen mielipiteiden vaihtoon.

En tarkastele tässä ohjelmaa yksityiskohtaisesti jakso jaksolta. Nostan esille joitakin keskeisiksi katsomiani kysymyksiä ja tarkastelen esitettyjä suosituksia. Huomioni heijastelevat henkilökohtaisia näkemyksiäni ja kokemuksiäni eivätkä välttämättä vastaa taustaorganisaationi kantoja.

Suomen kielen julkisen käytön ja aseman kehitys

Toimintaohjelman suositus suomen kieltä tutkivien ja huoltavien instituutioiden resurssien turvaamisesta on aiheellinen.

Tämän vaatimuksen tulee koskea myös toista kansalliskieltä eli ruotsia. Tutkijoiden soisi kuitenkin tulevan ulos tiukasti määritetyistä kansalliskielten lokeroistaan ja tarkastelevan koko kansallista kielitodellisuutta. Siihen kuuluvat nykyisin myös englannin kieli ja muut maassa opetetut ja käytetyt kielet. Tutkimusinstituutioiden toimintaa on silti syytä arvioida säännöllisin väliajoin ja varmistaa, että niissä tehdään oikeita asioita ja että ne todella palvelevat asianmukaisella tavalla nyky-yhteiskunnan tarpeita.

Vallitsevan suomalaisen kielimaailman hahmottamiseen liittyy myös kattavan kielipoliittisen ohjelman laatiminen. Ohjelman aikaansaaminen on tärkeää. Kielipoliittisen ohjelman olennaisena osana tarvitaan myös kielikoulutuspoliittista ymmärrystä, jotta saataisiin aikaan kattava ja riittävän monipuolinen kokonaisuus ja strategisia linjauksia. Tähän antaa hyvän perustan Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti *Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta* vuodelta 2007.

Ohjelma kehottaa valtiovaltaa toteuttamaan aktiivista kielipolitiikkaa. Lisäksi suositellaan, että valtion on huolehdittava siitä, että myös muita kuin kotimaisia kieliä puhuvat asukkaat saavat riittävästi suomen kielen ja oman kielen opetusta. Jos tällä viitataan maahanmuuttajien kieltenopetukseen, sitä olisi ollut hyvä käsitellä laajemmin. Ohjelmassa käsitellään kylläkin suomen ja muiden kielten opetusta perusopetuksessa, mutta ei ulkomaalaistaustaisen aikuisväestön kielen opetusta. Työikäisten maahanmuuttajien kielikoulutusta sivutaan vain lyhyesti yritys-elämän kielenkäyttöä koskevassa jaksossa.

Suomi ja muut kielet koulussa – sulassa sovussa vai elintilasta taistellen?

Kieliaineet pidetään kouluissa edelleen tiukasti omissa lokeroissaan, ja reviiri-ajattelu on yleistä. Oppimisympäristö ymmärretään usein ahtaasti, eikä luokista katsella juurikaan koulun ulkopuoliseen maailmaan. Kielet ovat kaukana reaali-aineista. Kuten ohjelmassakin todetaan, myös yhteistyö eri kieliaineiden välillä on ollut satunnaista. Äidinkielen ja vieraiden kielten yhteistyö ei sekään ole ongelmatonta. Äidinkielen opettajat eivät edelleenkään halua nähdä itseään muiden kieliaineiden opettajien avustajina.

Kielet eivät kuitenkaan toimi umpiossa. Niillä on paljon universaaleja, yhteisiä piirteitä, yhteistä sanastoa ja historiaa. Siltojen rakentaminen kielten välillä ja kieliperhekokonaisuuksien hahmottaminen auttaisivat sekä äidinkielen että vieraiden kielten oppimisessa ja omaksumisessa. Äidinkielen opetusta lukioissa koskevat suositukset ovat kannatettavia, erityisesti kielitieteen perustietouden lisäämisen osalta. Eri kieliaineiden yhteistyötä on lisättävä, mutta myös oppiainerajat ylittävää opetusta tulisi lisätä kaikilla koulutusasteilla. Kielten opetus ei tulisi perusopetuksessakaan olla ainoastaan kielten opettajien vastuulla. Monissa kouluissa osataankin jo järjestää kieli- maistiaisista esimerkiksi näytelmien, laulamisen, pelaamisen tai keskustelutilaisuuksien avulla.

Ohjelman laatijat tuntuvat kovasti vierastavan vieraskielistä opetusta peruskouluissa. Vetoaminen siihen, että jokaisella on oikeus saada opetusta omalla äidinkielellään tai siihen, ettei oppilaiden käsitteellinen ajattelu kehity riittävästi vieraskielisessä opetuksessa, on käsittä-

mätön. Mikään ei pakota vanhempia lähettämään lasta vieraskieliseen opetukseen tai kielikylppyyn. Tällaisten mahdollisuuksien tarjoaminen sen sijaan palvelee monikielistyvän maan tarpeita. Varhaisesta vieraskielisestä opetuksesta ja CLIL-opetuksesta (*content and language integrated learning*; asiasisältöjen opiskeleminen vieraalla kielellä) on paljon myönteisiä kokemuksia, ja näitä koskevien tutkimustulosten vähättelemistä on vaikea ymmärtää.

Ohjelma puuttuu otsikon ”Englannin ylivalta kouluissa” alla huolestuttavaan kielitaidon yksipuolistumiseen. Koulujen kielivalikoima supistuu ja kansalaisten kielitaito kapenee. Yhtenä keskeisenä syynä ohjelman laatijat pitävät kuntien itsehallintoa: valtion ja kuntien työnjako on johtanut siihen, että kunnissa koululaisille tarjotaan huomattavasti suppeampaa valikoimaa vieraita kieliä kuin vielä aikaisempina vuosikymmeninä. Ohjelmassa suositellaan, että kuntien kielipolitiikka rakennettaisiin osaksi valtakunnallista kielipolitiikkaa, jolloin koululaisen tasa-arvoa eri puolilla maata vahvistettaisiin.

Tasa-arvo ei kuitenkaan ole yksiselitteinen asia. Eikö tasa-arvoa olisi myös se, että oppilaille annettaisiin valmiuksia työskennellä kotialueellaan? Ohjelmassa ei tarkastella sitä, että kielelliset tarpeet eri alueilla saattavat vaihdella. Itärajan tuntumassa tarvitaan venäjän kieltä selvästi enemmän kuin länsirannikolla, kaksikielisillä alueilla rannikkokaupungeissa kaksikielisyyteen kasvaminen taas on arkipäiväistä. Pakolliseen ruotsin kielen opetukseen ohjelma varoo visusti ottamasta kantaa.

Toisen kotimaisen kielen pakollisen opetuksen rinnalle voisi miettiä erilaisia alueellisia tai ikäryhmittäisiä ko-

keiluja, joissa sallittaisiin poikkeaminen kaikille pakollisesta ruotsin kielestä. Pelkän suomenruotsin opetuksen lisäksi jo kouluissa voitaisiin tarjota laajempi valikoima pohjoismaisia kieliä tai ainakin mahdollisuus tutustua näiden kielten perusteisiin. Pohjoismainen yhteistyö työelämässä ei rajoitu vain ruotsalaisiin. Ruotsin opetuksen avartaminen muiden skandinaavisten kielten ja kulttuurien suuntaan saattaisi myös motivoida ruotsin kielen opiskeluun ja parantaa nykyisiä, kovin vaatimattomia oppimistuloksia. Kansalliskielten virallinen karsinointi omiin lokeroihin (”rinnakkainen yksikielisyys”) ei vahvista heikommassa asemassa olevan toisen kotimaisen kielen asemaa, päinvastoin. Kieliä ei voi pitää umpioissa vaan niiden on annettava muuttua, kehittyä ja rikastua – myös toistiaan vaikutteita ammentaen.

Maassamme on lukuisia sellaisia ihmisiä, jotka hallitsevat useampia eri kieliä lähes äidinkielen tasoisesti. Ohjelmassa todetaan, että monikieliset oppilaat ovat suomalaisessa yhteiskunnassa toistaiseksi vähän käytetty voimavara, mutta siinä ei avata niitä mahdollisuuksia, mitä kaksikielisyys tarjoaisi. Tällaista osaamista voitaisiin hyödyntää selvästi nykyistä paremmin työelämässä, kansallisen kielimaailman rikastamisessa ja monikielisuuden ja -kulttuurisuuden tuke- misessa.

Ohjelman laatijoille englannin kieli tuntuu olevan kuin kivi kengässä. Suosituksissa todetaan, että on vakavasti pohdittava, onko englantia tarpeen opettaa nykyisessä määrin, kun kielitaito hankitaan yhä yleisemmin koulun ulkopuolella (useimmiten vapaa-ajan harrastusten yhteydessä). Englantia katsotaan opittavan ilman formaalia opetustakin. Tämä näkemys on yleinen, mutta kantana sitä ei voi

puolustaa. Ei ole sama, opitaanko englantia internetistä ja elokuvista vai monipuolisen kielinopetuksen avulla. Nettipelien englannilla ei pärjää liikeneuvotteluissa, eikä englantia sitä paitsi opita ”noin vaan”, vaikka vaatimattomallakin englannin taidolla saattaa selviytyä erilaisista yksinkertaisista puhetilanteista.

Tietotyön määrä kasvaa koko ajan, ja yhä useampi eurooppalainen työntekijä on jonkin tason kielitöyläinen. Yhteinen kieli on lähes poikkeuksetta englantia. Työelämässä alkaa olla vaikeaa selvitä ilman englannin taitoa. Suomalaisen putkimiehen tai laatoittajan asiakas voi olla venäläinen tai kurdi, ja yhteisenä kielenä on usein englantia. Putkimies saattaa myös tulla Puolasta tai Virosta. Suomalaisyrietykset tarjoavat ympärivuorokautista palvelua kaikkialle maailmaan ja työntekijät matkustavat kaikkialla maailmassa asennus- ja korjaustöissä. Teknisen osaamisen lisäksi työntekijöiden on osattava englantia. Vaativissa asiantuntijatehtävissä on oltava erittäin hyvä englannin suullinen ja kirjallinen taito, ja tämä edellyttää elinikäistä oppimista.

Vastauksena kysymykseen, pitäisikö englantia opettaa kaikille kouluissa, työelämänäkökulmasta on luontevaa vastata, että englantia on opetettava kaikille, mutta englantia yksin ei riitä. Sen lisäksi tulisi opettaa vähintään yhtä muuta vierasta kieltä, kuten ranskaa, saksaa, espanjaa, italiaa sekä maailman kielistä esimerkiksi venäjää, kiinaa, japania tai arabiaa. Muiden kuin englannin kielen osaaminen on työntekijälle selvä kilpailuetu työmarkkinoilla.

Maahanmuuttajalasten kieltenopetusta tarkastellaan jaksossa ”Monikielinen koulu ja suomen kielen opetus”. Ohjelmassa todetaan, että suurimpana haasteena koulujen suomen kielen opetukselle

ja laajemmin yleissivistävälle koululle ovat toisen polven maahanmuuttajat. Ohjelmassa tarkastellaankin varsin laajasti koulujen suomi toisena kielenä -opetusta. Maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen edellytyksenä on useimmiten jonkinasteinen suomen kielen taito, ja tämän vuoksi aikuisten kielenopetus olisi ansainnut oman tarkastelunsa. Oikean-tasoiseen kielikoulutukseen pääseminen on meillä edelleen aivan liian sattumanvaraista ja liian paljon maahanmuuttajien oma-aloitteisuuden varassa.

Suomen monikulttuuristumista ja kansallisen yhtenäisyyden muuttumista sivutessaan ohjelman laatijat toteavat osuvasti, että olemme vasta opettelemassa kielellistä suvaitsevaisuutta. Emme ole vielä täysin ymmärtäneet sitä, että suomea puhutaan monella eri tavalla, eri korostuksilla ja eritasoisesti. Tästä olisi lukenut mielellään enemmänkin. Toivottavasti maahanmuuttajataustaisten suomalaisten kielitaidosta, kielenopetuksen kaikista sävyistä, opetustarjonnasta ja kielitaidon kehittymisestä saadaan lähivuosina lisää tutkimustietoa.

Suosituksen monikielisyteen ja monikulttuurisuuteen liittyvistä opinnoista osana kaikkea opettajankoulutusta on helppo yhtyä. Monikulttuurisuuden ja yhdenvertaisuuden tulisi olla sekä opettajankoulutuksessa kaikki aineopinnot läpäisevä teema että kouluissa oppiainerajat ylittävä opetus- ja oppimisteema.

Suomi ja muut kielet tiedeyhteisössä

Ohjelma tarkastelee laajasti suomen kielen asemaa korkeakouluopetuksessa ja tiedeyhteisössä. Ohjelma painottaa sitä, että suomalaisessa korkeakoulussa pysyvässä virassa pitäisi toimia suomea osaava henkilö. Ongelmallisena pidetään

esimerkiksi sitä, että virkoihin valitaan ulkomaisia professoreita, jolloin opiskelijat saavat ylempää opetusta vieraalla kielellä ja hallinnolliset velvoitteet kasaantuvat kansalliskieliä osaaville kollegoille. Yhä useammassa yliopistoissa ollaan kuitenkin siirtymässä suurempiin yksiköihin, joten tämä huoli tuskin kovin usein konkretisoituu. Yhden tai muutaman vieraskielisen professorin opetus ei tarkoittane kaiken opetuksen vieraskielistymistä tai sitä, etteikö opiskelija voisi käyttää äidinkieltään perehtyessään oppiaineensa keskeiseen sisältöön ja terminologiaan.

Perustutkintojen ja jatko-opintojen välillä pitäisi tehdä selvä ero: perusopetuksessa äidinkielellä on tärkeä merkitys opetuksen sisäistämiseksi ja tiedon omaksumiseksi. Jatko-opinnoissa vieraiden kielten käyttäminen on taas useimmiten perusteltua ja välttämätöntä. Jo perusopetuksessa olisi hyvä valmentaa opiskelijoita lukemaan monipuolisesti oman alan kirjallisuutta ja osoittamaan osaamisensa sekä suullisesti että kirjallisesti, kielestä riippumatta.

Hyvin harva tieteenala on enää puhtaasti ”kotimainen”. Suomalaiset korkeakoulut ovat osa kansainvälistä tiedeverkostoa, ja yhä useammalla tieteen alalla oman alan lähimmät kontaktit ja kollegat ovat toisessa yliopistossa ja toisessa maassa. Kansainvälinen opiskelija- ja henkilöstörekrytointi on arkipäivää ja usein myös toiminnan ehdoton edellytys. Vaikka yliopistojen tehtävänä on tarjota laajaa ja korkeatasoista opetusta omalle väestölle, niiden pitäisi pystyä myös houkuttelemaan ulkomaisia kykyjä ja osaamista.

Korkeakoulujen tutkimuksen ja opetuksen korkean laadun takaaminen edellyttää kansainvälisiä kontakteja sekä opiskelija- ja tutkijavaihtoa. Tähän maailmaan sopivat huonosti suositukset graduun ja

diplomitöiden kirjoittamisesta pääsääntöisesti kansalliskielillä, tai että väittelijän on esiteltävä tuloksiaan aina myös suomeksi. Englanniksi kirjoitettuihin opin- näytetöihin sisältyy jo nykyisin vaatimus suomenkielisestä tiivistelmästä. Väittelijöiden osalta yleensä edellytetään tiivistelmän tekemistä väittelijän äidinkielellä, joka saattaa olla jokin muu kuin suomi tai ruotsi. Suomen kielen osaamisvaatimus sotosi yhdenvertaisuuden periaatetta vastaan ja loisi uusia esteitä ulkomaisten tutkijoiden hakeutumiselle Suomeen.

Tieteellisen kirjoittamisen opetusta ja oman tieteenalan popularisointia sekä äidinkielellä että vierailta kielillä on korkeakouluissa turhan vähän. Tämän osalta ohjelmassa esitetään ansiokkaita suosituksia. Oman ammattikielen opiskelu ja tuottaminen ei kuitenkaan saisi olla vain suullisen tai kirjallisen viestinnän tai äidinkielen yleisen opetuksen varassa. Ammattikielen opetuksen ei pitäisi rajoittua vain yksittäiseen kurssiin, vaan sitä pitäisi opetella koko ajan substanssiosaamisen karttuessa.

Suomen kieli yritysmaailmassa

Ohjelmassa todetaan, että yritystoiminnan kielikäytäntöjä ei ole juurikaan säännelty, lukuun ottamatta valtion ja kunnan liikelaitoksia ja yhtiöitä. Sääntely olisi tarpeetonta ja käytännössä mahdotonta. Ohjelmassa todetaan aivan oikein, että yritysten kielikäytäntöjä säätelee pitkälti se, minkäkielisille asiakkaille ja minne tuotteita markkinoidaan. Suomessa markkinoitavien tuotteiden myynnissä on luontevinta käyttää suomea ja ruotsia. Yritysten käyttämään kieleen vaikuttavat myös yrityksen toimiala, toimipaikat ja henkilöstön tausta. Globaalisti toimivat yritykset käyttävät pääasiassa englantia.

Kaikkialla maailmassa englantia ei kuitenkaan ymmärretä riittävän hyvin, joten usein on osattava myös toiminta-alueiden omia kieliä.

Ohjelmassa tarkastellaan myös sitä, miten suomea ja muita kieliä käytetään yritysten suullisessa ja kirjallisessa viestinnässä. Kielikäytännöistä on useimmiten sovittu epävirallisesti, ja ne muotoutuvat yritysten tarpeiden mukaan. Monissa Suomessa toimivissa yrityksissä suomi on edelleen pääasiallinen kieli. Ulkomaalais- taustaisten työntekijöiden määrä ja asiakaskunnan tarpeet saattavat kuitenkin nopeastikin muuttaa olosuhteita ja heijastua erilaisiin kielenkäyttölanteisiin.

Monilla työvoimapolusta kärsivillä palvelualoilla ei ole enää tavatonta, että työntekijät eivät osaa suomea vaan palvelevat asiakkaita englanniksi. Rakennuksilla työtä tekevät rinnakkain suomalaiset, virolaiset, venäläiset tai slovakit. Yhteinen kieli voi olla englantia, venäjä tai suomi. Tärkeää kuitenkin on, että kaikilla on tieto yhteisistä pelisäännöistä ja että työntekijät ja työnjohtajat tuntevat työehdot ja turvanormit. Joskus keskeiset määräykset käännetään työntekijöiden omille kielille, joskus taas käytetään tulkkeja apuna erilaisissa vaativissa työtilanteissa.

Yritysnimistä ja ammattisanastosta ohjelmassa todetaan, että kaikilla aloilla on jatkuvaa tarvetta oman erikoisan- naston kehittämiseen ja termien täsmen- tämiseen. Samanlaista ryhtiliikettä ja uusia ideoita toivoisi esimerkiksi yritysni- mien luomiseen. Surullisenkuuloisia uudis- instituutioita ovat paljon parjatut alue- hallintovirastot eli avit ja elinkeino-, lii- kenne- ja ympäristökeskukset eli elyt. Op- tiat, omniat, destiat ja patriat päihittävät nämä lyhydellään menen tullen, mutta ovat sumeita. Finn- tai fin-alkuiset laitosten nimet (esim. Finpilot ja Finavia) ovat

mielikuvituksettomia, mutta kertovat sentään jotain yrityksen tai organisaation toimialasta.

Tuotteiden ja palvelujen nimistössä ja markkinoinnissa näkee jatkuvasti monikielisiä yhdistelmiä ja mukakieltä. Englanti ja kulloisetkin trendikielet näkyvät ja vaikuttavat voimakkaasti sekä mainoslauseissa että tuotteiden ja palvelujen nimissä. Kauneushoitolat ja ”spat” (mitä viikaa on kylpylässä?) tarjoavat hyvinvointipalvelujen asemesta wellness-hoitoja tai laajempaa well-being-konseptia. Kaikkien näiden nimiväännösten keskellä onkin virkistävää nauttia sellaisista palveluista, jotka ymmärtää kertalukemalla. Jos yrityksille jaettaisiin selkeän ja virkeän kielenkäytön palkintoja, minä palkitsisin ensitöiksi entisen Tradekan, joka toi kauppansa lähemmäs pientä ihmistä muuttamalla ryhdikkäästi nimensä Suomen Lähikauppa Oy:ksi.

Suomen kieli hallinnossa ja EU:ssa

Hallinnon kieltä käsittelevästä jaksosta nostaisin esille laki- eli säädöskieleen liittyvät kysymykset. Oikeustieteen opintoihin sisältyy varsin vähän kielenkäyttöön liittyvää opetusta. Ohjelmassa ei mainita sitä, että Helsingin yliopistossa oikeustieteellisessä tiedekunnassa äidinkielen opintoihin sisältyy ammattikieleen keskittyvä oikeuskielen kurssi, jossa käydään läpi myös selkeän kielenkäytön periaatteita alan omien tekstityyppien avulla. Kurssi on kuitenkin suppea eikä sen aikana ehditä käsitellä muuta kuin yleiset periaatteet.

Suositus säädösten suomen kielen huollon riittävästä resursoinnista on erittäin tärkeä. Olisi kuitenkin hyvä pohtia tarkemmin sitä, tarvitaanko keskitettyä säädösten kielenhuoltoa vai voitaisiinko

tätä työtä tehdä tehostetummin kaikkialla niissä organisaatioissa, joissa säädöksiä laaditaan. Suositus selkeän kielen ja kirjoittamisen opintojen sisällyttämisestä oikeustieteen opintoihin kaikissa yliopistoissa on kannatettava. Suositukseen tulisi kuitenkin liittää vaatimus ammattikielen opetuksen laajentamisesta kaikessa hallinnon tehtäviin valmistavassa koulutuksessa.

Ohjelma antaa turhan kielteisen kuvan suomen kielen asemasta EU-hallinnossa. Suomi elää ja voi hyvin EU-organisaatiossa. Suomen liittyessä EU:n jäseneksi suomea opetettiin laajalti kaikissa EU:n toimielimissä sekä kääntäjille että tulkeille, ja EU edellyttää, että sitä myös jatkuvasti osataan. Tämä synnytti pienen, mutta vaativan asiantuntijajoukon koulutustarpeen, johon pystyttiin vaihtelevalla menestyksellä vastaamaan Suomessa. Monista näistä EU-toimielimissä toimivista suomen opiskelijoista on tullut myös aktiivisia suomen kielen harrastajia ja asiantuntijoita.

Suositus siitä, että EU-kokouksiin on saatava enemmän suomen tulkkausta, ei taida olla realistinen, koska suuntaus EU:ssa on päinvastainen. Tulkkauksen vähentäminen ei koske ainoastaan pieniä kieliä, vaan EU:n laajentumisen yhteydessä tulkkausta on vähennetty kautta linjan. Sekä ajan että rahan säästämiseksi tulkkausta ei järjestetä kaikissa tilaisuuksissa enää edes ns. isoille kielille. Eri organisaatioissa ja kokoonpanoissa käytetään yhä enemmän englantia lingua franca. Käytännössä tämä saattaa tarkoittaa sitä, että kokouksiin valikoituvat ne osallistujat, joilla on vahvin (englannin) kielitaito.

Valtionhallinnossa tulisi huolehtia siitä, että kokouksiin osallistuvilla virkamiehillä on riittävän monipuolinen

kielitaito ja että keskeiset asiakirjat saadaan jatkossakin hyvällä suomen kielellä. Kääntäjien mahdollisuudet vaikuttaa kieleen EU:n toimintaympäristössä ovat rajalliset, koska ongelmat johtuvat useimmiten alkuperätekstien vaikeaselkoisuudesta. Suomi voisikin profiloitua selvemmin Ruotsin ja Tanskan tapaan selkeäkielisen pohjoismaisen hallinto- ja säädöskielen sanansaattajana. Tämä parantaisi sekä oikeusvarmuutta että suomenkielisten säädöskäännösten ja muiden EU-tekstien ymmärrettävyyttä.

ANU SAJAVAARA
etunimi.sukunimi@ek.fi
Kirjoittaja on asiantuntija
Elinkeinoelämän keskusliitossa

Lähteet

- SKT = HAKULINEN, AULI – KALLIOKOSKI, JYRKI – KANKAANPÄÄ, SALLI – KANNER, ANTTI – KOSKENNIEMI, KIMMO – LAITINEN, LEA – MAAMIES, SARI – NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2009: *Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk7>.
- PÖYHÖNEN, SARI – LUUKKA, MINNA-RIITTA (toim.) 2007: *Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti*. Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielentutkimuksen laitos.

Suomen kielen toimintaohjelma suomentajan silmin

Kotuksen julkaisema suomen kielen toimintaohjelma (SKT) on painava ja tervetullut puheenvuoro suomen kielen nykytilasta ja tulevaisuudesta. Suomentajan näkökulmasta katsoen on erityisen ilahduttavaa havaita, että kääntämisen rooli kielen kentässä on otettu huomioon hyvin monipuolisesti. Nopea frekvenssihaku paljastaa että sanojen *kääntää* ja *suomentaa* eri muodot ja johdokset esiintyvät tekstissä lähes 300 kertaa, eli keskimäärin useammin kuin kerran sivulla.

Yleiskieli syntyi kääntäen

Toimintaohjelma esittelee perusteellisesti suomen kielen julkisen käytön ja aseman kehitystä ja muistuttaa meitä siitä että

suomen kielen kirjallinen käyttö alkoi käännöksistä. Reformaatio toi kansankielen kirkkoon ja vaati Raamatun ja muiden kirkollisten tekstien suomentamista. Kiinnostavaa on tajuta, että kirkolliset julkaisut sisälsivät monia tekstilajeja, ”esimerkiksi raamatun suomennokset sisälsivät kertomuksia, historiaa, ennustuksia, rukouksia, julistusta, kirjeitä, proosaa ja runoutta, ja niissä oli mukana myös paljon puhetta ja dialogia” (s. 20). Vähitellen alettiin myös hallinnossa käyttää enemmän suomen kieltä. Osa teksteistä suomennettiin Tukholmassa, mutta käytännössä ne saapuivat Suomeen usein ruotsinkielisinä ja paikallinen papisto käänsi ne, toisinaan improvisoiden suoraan saarnastuolista. Kaksikielisten pappien suullisissa käännöksissä määräysten alkuperäinen sisältö